GENERALINĖS ADVOKATĖS
TAMARA ĆAPETA IŠVADA,
pateikta 2021 m. gruodžio 16 d.[1]

Byla C-54/20 P

Europos Komisija
prieš
Stefano Missir Mamachi di Lusignano,

Maria Letizia Missir Mamachi di Lusignano,

„Apeliacinis skundas – Viešoji tarnyba – Europos Sąjungos atsakomybė, pagrįsta institucijos pareigos užtikrinti savo pareigūnų saugumą neįvykdymu – Žuvęs pareigūnas – Žuvusio pareigūno brolio ir sesers patirta neturtinė žala – Teisė pareikšti ieškinį – SESV 268, 270 ir 340 straipsniai – *Locus standi*“

I. Įžanga

1. 2006 m. rugsėjo mėn. Alessandro Missir Mamachi di Lusignano (toliau – žuvęs pareigūnas) ir jo žmona buvo nužudyti jiems Europos Komisijos Rabate (Marokas) išnuomotame name. Missir Mamachi di Lusignano turėjo pradėti eiti Europos Komisijos delegacijos patarėjo politikos ir diplomatijos klausimais pareigas. Taigi jis buvo Sąjungos institucijos darbuotojas.

2. Ši byla yra paskutinė iš Sąjungos teismuose nagrinėtų bylų[2], kurių pagrindas yra šis nelaimingas ir tragiškas įvykis. Ji leidžia Teisingumo Teismui patikslinti savo jurisprudenciją, susijusią su teise į žalos atlyginimą personalo bylose, t. y. su asmens darbo santykiais Sąjungos institucijose ar kitose įstaigose susijusiose bylose. Šioje byloje Teisingumo Teismui suteikiama galimybė išaiškinti SESV 270 straipsniu ir SESV 268 straipsniu grindžiamos jurisdikcijos skirtumus.

3. Apeliacinį skundą pateikė Komisija, ginčydama 2019 m. lapkričio 20 d. Sprendimą *Missir Mamachi di Lusignano ir kt. / Komisija* (T-502/16, EU:T:2019:795; toliau – skundžiamas sprendimas). Šiuo sprendimu Bendrasis Teismas priteisė iš Komisijos *in solidum* 50 000 EUR žuvusio pareigūno motinai ir po 10 000 EUR kiekvienam iš jo brolių ir seserų, kaip dėl minėto tragiško įvykio jų patirtos neturtinės žalos atlyginimą.

4. Komisija sutinka su sprendimo dalimi, kuri susijusi su motina, bet ginčija Bendrojo Teismo atliktą brolio ir sesers pateiktų reikalavimų atlyginti žalą įvertinimą. Pagrindinis apeliaciniame skunde keliamas klausimas – ar brolis ir sesuo turi teisę pareikšti ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo savo vardu, remdamiesi SESV 270 straipsniu, kuriuo Teisingumo Teismui suteikiama

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] Žr. šios išvados 3 skyrių.

jurisdikcija personalo bylose[3], ar brolis ir sesuo turėjo pasinaudoti SESV 268 straipsniu, kuriuo reglamentuojama bendra Teisingumo Teismo jurisdikcija nagrinėti ieškinius dėl žalos atlyginimo, grindžiamus Sąjungos deliktine atsakomybe.

II. Teisinis pagrindas

5. Be SESV 268, 270 ir 340 straipsnių, šioje byloje reikšmingos ir toliau nurodytos nuostatos.

6. Pareigūnų tarnybos nuostatų (toliau – PTN), nurodytų SESV 270 straipsnyje, 91 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Bet kuris Sąjungos ir asmens, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai, ginčas dėl tokio asmens nenaudai priimto akto, kaip apibrėžta 90 straipsnio 2 dalyje, teisėtumo priklauso Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcijai. Finansinio pobūdžio ginčuose Teisingumo Teismo jurisdikcija yra neribota.“

7. PTN 90 straipsnio 2 dalyje, ją nagrinėjant kartu su PTN 91 straipsnio 2 dalimi, nustatyta, kad asmuo, kuriam taikomi PTN, gali paduoti ieškinį Teisingumo Teismui tik tuo atveju, jeigu jis anksčiau dėl jo nenaudai priimto akto yra padavęs skundą paskyrimų tarnybai.

8. Byloje, kurioje buvo priimtas skundžiamas sprendimas, taip pat ankstesnėse bylose, kuriose buvo reikalauta atlyginti žalą dėl Missir Mamachi di Lusignano ir jo žmonos mirties, buvo remtasi keliomis kitomis PTN nuostatomis. Taigi būtina jas čia paminėti.

9. Reikšmingos PTN 73 straipsnio nuostatos, kuriomis buvo remtasi, yra šios:

„1. Nuo tarnybos pradžios pareigūnas yra apdraudžiamas profesinės ligos ir nelaimingų atsitikimų draudimu pagal taisykles, priimtas Sąjungos institucijų paskyrimų tarnybų bendru sutarimu pasikonsultavus su Tarnybos nuostatų komitetu. Jis moka su profesija nesusijusio draudimo įmokas, ne didesnes kaip 0,1 % savo bazinės algos.

Taisyklėse nurodoma, nuo kokių rizikos veiksnių nėra apdraudžiama.

2. Mokėtinos išmokos yra tokios:

a) mirties atveju:

Toliau išvardytiems asmenims išmokama vienkartinė išmoka, sudaranti mirusiojo penkias metines bazines algas, apskaičiuotas pagal mėnesinį atlyginimą, gautą paskutinius 12 mėnesių iki nelaimingo atsitikimo:

– mirusio pareigūno sutuoktiniui ir vaikams pagal paveldėjimo teisę paveldint pareigūno turtą; tačiau sutuoktiniui sumokėta suma negali būti mažesnė nei 25 % vienkartinės išmokos,

– jeigu nėra pirmiau nurodytų asmenų, kitiems įpėdiniams, pagal paveldėjimo teisę paveldintiems pareigūno turtą,

[3] Millet, T. „Staff cases in the judicial architecture of the future“, *Liber amicorum in honour of Lord Slynn of Hadley*, Kluwer Law International, 2000, p. 221–231.

– jeigu nėra asmenų, nurodytų bet kuriuo iš pirmesnių dviejų atvejų, kitiems aukštutinės linijos giminaičiams pagal kilmę, pagal paveldėjimo teisę paveldintiems pareigūno turtą,

– institucijai, jei nėra pirmiau nurodytose trijose kategorijose išvardytų asmenų.“

10. Toliau pateikiamos kitos PTN nuostatos, kuriomis buvo remtasi.

11. PTN 40 straipsnio 2 dalies iii punktas, pagal kurį pareigūnui leidžiama pasinaudoti nemokamomis atostogomis dėl asmeninių priežasčių, jeigu jos būtinos tam, kad jis, *inter alia*, „galėtų padėti sutuoktiniui, aukštutinės ar žemutinės giminystės linijos giminaičiui, broliui ar seseriai rimtos medicinine pažyma patvirtintos ligos ar negalios atveju“.

12. PTN 42b straipsnis, kuriame nustatyta, kad „[p]areigūno sutuoktinio, tėvo, motinos, senelių, prosenelių, vaikų, anūkų, brolio ar sesers rimtos ligos ar negalios, patvirtintos mediciniškai, atveju pareigūnas turi teisę į šeimos nario priežiūros atostogų laikotarpį be bazinio darbo užmokesčio“.

13. PTN 55a straipsnio 2 dalies e punktas, kuriuo pareigūnui leidžiama dirbti sutrumpintą darbo laiką, jeigu, *inter alia*, yra reikalinga „rimtai sergančio ar neįgalaus sutuoktinio, tėvų, senelių, prosenelių, vaikų, anūkų, brolių ar seserų priežiūra“.

III. Ginčo aplinkybės ir skundžiamas sprendimas

14. Ginčo aplinkybės buvo detaliai išdėstytos skundžiamame sprendime[4]. Toliau apibendrintai pateikti svarbiausi šiai išvadai reikšmingi faktai.

15. Missir Mamachi di Lusignano ir jo žmona buvo nužudyti 2006 m. rugsėjo 18 d. Europos Komisijos šiai porai ir keturiems jų vaikams išnuomotame name su baldais.

16. Po šio tragiško įvykio vaikai buvo atiduoti senelių globai. Komisija pervedė žuvusio pareigūno vaikams kaip jo įpėdiniams PTN 73 straipsnyje numatytas draudimo išmokas.

17. Žuvusio pareigūno tėvas ir vaikų globėjas Livio Missir Mamachi di Lusignano buvo nepatenkintas pagal PTN 73 straipsnį išmokėta suma. Todėl jis pareiškė SESV 270 straipsniu grindžiamą ieškinį, prašydamas priteisti įvairias sumas, skirtas kompensuoti turtinę ir neturtinę dėl minėto tragiško įvykio patirtą žalą. Šie reikalavimai buvo pareikšti tiek vaikų kaip žuvusio pareigūno teisių perėmėjų vardu, tiek jų pačių vardu, taip pat žuvusio pareigūno tėvo vardu. Dėl to prieš šią bylą (B dalis), buvo išnagrinėtos kelios ankstesnės bylos (A dalis).

A. Pirmoji bylų grupė

18. Prieš pradedant kalbėti apie šias bylas būtina paaiškinti aplinkybes, kuriomis jos buvo išnagrinėtos. Atitinkamu laikotarpiu Europos Sąjungos Teisingumo Teismą kaip Sąjungos instituciją sudarė trys teisminės institucijos: Teisingumo Teismas, Bendrasis Teismas ir Tarnautojų teismas, pastarasis turėjo jurisdikciją pirmąja instancija priimti sprendimus bylose, iškeltose pagal SESV 270 straipsnį.

[4] Skundžiamo sprendimo 1–28 punktai.

19. Taigi klausimas, ar ieškinys dėl žalos atlyginimo turėjo būti pareikštas pagal SESV 268 straipsnį, ar pagal SESV 270 straipsnį, buvo reikšmingas ne tik nustatant tokius ieškinius reglamentuojantį teisinį pagrindą, bet ir sprendžiant, ar bylą pirmąja instancija turi nagrinėti Tarnautojų teismas, ar Bendrasis Teismas. Manau, kad ši aplinkybė turėjo poveikį 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimui *Prežiūra Missir Mamachi di Lusignano / Komisija* (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:588, toliau – peržiūros sprendimas) ir yra svarbi jam suprasti.

20. Šis bylinėjimosi procesas pradėtas Tarnautojų teisme, kuris 2011 m. gegužės 12 d. priėmė Sprendimą *Missir Mamachi di Lusignano / Komisija* (F-50/09, EU:F:2011:55). Tarnautojų teismas atmetė ieškinį kaip iš dalies nepagrįstą, kiek jis buvo susijęs su prašomu turtinės žalos atlyginimu, ir iš dalies nepriimtiną, kiek buvo susijęs su nurodyta neturtine žala.

21. Išnagrinėjęs apeliacinį skundą, 2014 m. liepos 10 d. Sprendimu *Missir Mamachi di Lusignano / Komisija* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), kuriuo buvo panaikintas pirmosios instancijos teismo sprendimas, Bendrasis Teismas *ex officio* įvertino Tarnautojų teismo jurisdikciją nagrinėti ieškinį ir priimti sprendimą pirmąja instancija. Be kita ko, Bendrasis Teismas atskyrė, pirma, žuvusio pareigūno ir vaikų kaip jo įpėdinių patirtą žalą ir, antra, ir pačių vaikų ir tėvo patirtą žalą. Bendrasis Teismas nusprendė, kad Tarnautojų teismas „nuo pat pradžių neturėjo jurisdikcijos“ nagrinėti ieškinio, kurį tėvas ir vaikai pareiškė savo vardu, ir dėl jo priimti sprendimo. Kaip nurodyta tame sprendime, jis turėjo jurisdikciją tik dėl reikalavimo atlyginti neturtinę žalą, kurią patyrė žuvęs pareigūnas ir jo vaikai kaip įpėdiniai. Ieškinius dėl neturtinės žalos savo vardu vaikai ir žuvusio pareigūno tėvas turėjo pareikšti Bendrajame Teisme, remdamiesi SESV 268 straipsniu.

22. Bendrasis Teismas nusprendė, kad, siekiant išvengti skirtingų procesų, kai mirusio pareigūno teisių perėmėjai reikalauja atlyginti skirtingų rūšių žalą, kilusią dėl tų pačių veiksmų, tiek remdamiesi savo, kaip teisių perėmėjų, statusu (pagal SESV 270 straipsnį), tiek savo vardu (pagal SESV 268 straipsnį), jiems turėtų būti leidžiama sujungti reikalavimus ir pareikšti vieną ieškinį. Kadangi Tarnautojų teismas neturi jurisdikcijos dėl dalies šių reikalavimų (reikalavimų, pareikštų remiantis SESV 268 straipsniu), „vienas ieškinys“ galėtų būti pareikštas tik Bendrajame Teisme. Bendrasis Teismas turi jurisdikciją apeliacine tvarka nagrinėti ieškinius, pareikštus remiantis SESV 270 straipsniu, o pirmąja instancija – ieškinius, pareikštus remiantis SESV 268 straipsniu.

23. Šį Bendrojo Teismo sprendimą dėl apeliacinio skundo vėliau peržiūrėjo ir peržiūros sprendimu iš dalies panaikino Teisingumo Teismas. Šiame sprendime Teisingumo Teismas iš esmės konstatavo, kad Bendrojo Teismo sprendime dėl apeliacinio skundo pateiktuose svarstymuose buvo neteisingai išaiškinta Tarnautojų teismo jurisdikcija nagrinėti dėl darbo santykių kylančius ginčus.

24. Atlikdamas peržiūrą Teisingumo Teismas laikėsi nuomonės, kad visi aptariami reikalavimai atlyginti žalą priklausė Tarnautojų teismo jurisdikcijai pagal SESV 270 straipsnį. Kitaip tariant, ne tik vaikų kaip žuvusio pareigūno įpėdinių reikalavimus, bet ir reikalavimus atlyginti neturtinę žalą, kuriuos jie pareiškė savo vardu, taip pat žuvusio pareigūno tėvo reikalavimą buvo galima pareikšti remiantis SESV 270 straipsniu, taigi jie turėjo patekti į Tarnautojų teismo jurisdikciją.

25. Po peržiūros bylą grąžinus Bendrajam Teismui, šis 2017 m. gruodžio 7 d. priėmė Sprendimą *Missir Mamachi di Lusignano ir kt. / Komisija* (T-401/11 P RENV-RX, EU:T:2017:874) ir priteisė tiek turtinę, tiek neturtinę žalą, kurią prašė atlyginti žuvusio pareigūno vaikai ir tėvas.

B. Su nagrinėjama byla susijusių bylų grupė

26. Tuo pačiu metu, kai buvo nagrinėjamos pirmosios grupės bylos, žuvusio pareigūno tėvas ir vaikai kartu su jo motina, broliu ir seserimis pareiškė dar du ieškinius.

27. 2011 m. rugsėjo 16 d. jie pareiškė deliktine atsakomybe grindžiamą ieškinį dėl žalos atlyginimo Bendrajame Teisme, remdamiesi SESV 268 ir 340 straipsniais. Vis dėlto vėliau jie šį ieškinį atsiėmė, taigi jis buvo išbrauktas iš Teisingumo Teismo registro 2015 m. lapkričio 25 d. Nutartimi *Missir Mamachi di Lusignano ir Sintobin / Komisija* (T-494/11, nepaskelbta Rink., EU:T:2015:909).

28. 2012 m. lapkričio 7 d. tie patys ieškovai pareiškė ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį Tarnautojų teisme. Jis buvo užregistruotas numeriu F-132/12. Šios bylos nagrinėjimas pirmą kartą buvo sustabdytas 2013 m. birželio 6 d. iki sprendimų, kuriais bus užbaigtas procesas bylose T-401/11 P ir T-494/11, priėmimo, o antrą kartą – Teisingumo Teismui peržiūrėjus ir grąžinus bylą Bendrajam Teismui, laukiant sprendimo, kuriuo bus užbaigtas procesas byloje T-401/11 P RENV RX, priėmimo.

29. Tarnautojų teismui nustojus egzistuoti, 2016 m. rugsėjo 2 d. byla F-132/12 buvo perduota Bendrajam Teismui ir užregistruota kaip byla T-502/16.

30. Nebelikus Tarnautojų teismo kaip institucijos, buvo pašalinta tam tikra dalis abejonių, kuriomis buvo grindžiamas sprendimas, priimtas dėl pirmosios bylų grupės.

31. Atsižvelgdamas į 2017 m. gruodžio 7 d. Sprendimą *Missir Mamachi di Lusignano ir kt. / Komisija* (T-401/11 P RENV-RX, EU:T:2017:874), kuriuo buvo priteista žala žuvusio pareigūno tėvui ir vaikams, Bendrasis Teismas laikėsi nuomonės, kad reikia priimti sprendimą tik dėl žuvusio pareigūno motinos, taip pat jo brolio ir sesers reikalavimų.

32. 2019 m. lapkričio 20 d. Bendrasis Teismas priėmė skundžiamą sprendimą, kuriuo kaip neturtinės žalos, patirtos dėl žuvusio pareigūno nužudymo, atlyginimą priteisė 50 000 EUR žuvusio pareigūno motinai ir po 10 000 EUR kiekvienam iš jo brolių ir seserų.

IV. Apeliacinis skundas

33. 2020 m. sausio 30 d. Teisingumo Teismo kanceliarijai pateiktame apeliaciniame skunde Komisija Teisingumo Teismo prašo:

– panaikinti skundžiamą sprendimą tiek, kiek juo Bendrasis Teismas priteisė iš Komisijos Maria Letizia Missir di Lusignano ir Stefano Missir di Lusignano (žuvusio pareigūno seseriai ir broliui) neturtinės žalos, patirtos dėl Alessandro Missir mirties, atlyginimą,

– išnagrinėti bylą ir atmesti pirmojoje instancijoje pareikštą ieškinį kaip nepriimtiną,

– priteisti iš Stefano Missir di Lusignano ir Maria Letizia Missir di Lusignano šioje ir pirmojoje instancijose patirtas bylinėjimosi išlaidas.

34. Kitos apeliacinio proceso šalys Teisingumo Teismo prašo:

– atmesti apeliacinį skundą ir

– priteisti iš Komisijos šioje ir pirmojoje instancijose patirtas bylinėjimosi išlaidas.

35. Dėl prasidėjusios COVID-19 pandemijos posėdis nebuvo surengtas, bet šalys raštu atsakė į joms Teisingumo Teismo pateiktus klausimus.

36. Apeliaciniame skunde remiamasi dviem pagrindais: teisės klaidomis (pirmasis pagrindas) ir pareigos motyvuoti pažeidimu (antrasis pagrindas).

37. Teisingumo Teismo prašymu šioje išvadoje nagrinėjamas tik apeliacinio skundo pirmasis pagrindas.

38. Apeliantė pirmąjį pagrindą padalijo į dvi dalis.

39. Pirmoje dalyje apeliantė teigia, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą aiškindamas sąvoką „asmuo, kuriam taikomi PTN“. Ši dalis susijusi su skundžiamo sprendimo 48–64 punktais.

40. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antroje dalyje apeliantė alternatyviai teigia, kad Bendrasis Teismas padarė teisės klaidą pripažindamas žuvusio pareigūno broliui ir seseriai teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo remiantis PTN. Ši dalis susijusi su skundžiamo sprendimo 134 ir 135 punktais.

V. Vertinimas

41. Skundžiamame sprendime Bendrasis Teismas konstatavo, kad pagal SESV 270 straipsnį turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl žuvusio pareigūno motinos, brolio ir seserų reikalavimų, ir priteisė žalos atlyginimą.

42. Apeliacinio skundo pirmuoju pagrindu Komisija ginčija Bendrojo Teismo išvadą dėl jurisdikcijos, taikomos sesers ir brolio pareikštiems reikalavimams. Iš esmės Komisija mano, kad pareigūno mirties atveju ieškinį dėl žalos atlyginimo remdamiesi SESV 270 straipsniu gali pareikšti tik PTN 73 straipsnyje nurodyti asmenys. Kadangi broliai ir seserys šioje nuostatoje nepaminėti, jie reikalavimą atlyginti neturtinę žalą galėtų pareikšti tik remdamiesi SESV 268 straipsniu.

43. Komisija tokią išvadą padarė remdamasi peržiūros sprendimu, kuriame Teisingumo Teismas, remdamasis PTN 73 straipsniu, nusprendė, kad žuvusio pareigūno tėvas ir vaikai, reikalaujantys atlyginti žalą savo vardu, gali remtis SESV 270 straipsniu. Kaip paaiškinsiu toliau, Komisijos pateiktas jurisprudencijos aiškinimas yra pernelyg formalistinis ir jį sunku pagrįsti.

44. Pateiksiu kitokį tos pačios jurisprudencijos aiškinimą, iš kurio darytina išvada, kad SESV 270 straipsnis yra teisinga taikytina procedūra, pagal kurią bet kuris asmuo gali savo vardu pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, jeigu jo reikalavimai, susiję su Sąjungos institucijos ar kitos įstaigos atsakomybe, pagrįsti pareigūno ir Sąjungos institucijos ar įstaigos darbo santykiais.

45. Pirmiausia aptarsiu jurisprudenciją, susijusią su reikalavimais atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį (A dalis), tada konkrečiai įvertinsiu apeliaciniame skunde pateiktus argumentus (B dalis).

A. Reikalavimai atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį

46. SESV 270 straipsnyje nustatyta speciali Teisingumo Teismo jurisdikcija personalo bylose. Jame tokios bylos išskiriamos iš kitų į Teisingumo Teismo jurisdikciją patenkančių bylų kaip „Sąjungos ir jos tarnautojų“ ginčai, ir kaip tokios jurisdikcijos ribas ir sąlygas reglamentuojantis dokumentas nurodomi PTN.

47. Priežastis, dėl kurios personalo bylos išskiriamos iš kitų į Teisingumo Teismo jurisdikciją patenkančių bylų, yra ypatingi pasitikėjimo santykiai, kurie turi egzistuoti tarp institucijos ir jos darbuotojų, kad „garantuotų piliečiams tinkamą institucijoms patikėtų bendrojo intereso uždavinių įgyvendinimą“[5]. Kaip išaiškinta Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, šie santykiai grindžiami abipusėmis teisėmis ir pareigomis ir sukelia institucijai pareigą atsižvelgti į pareigūnų interesus[6]. Dėl ypatingo jų pobūdžio reikia specifiškai įvertinti institucijos atsakomybę savo darbuotojams[7].

48. PTN nuostata, kurioje daroma nuoroda į jurisdikciją pagal SESV 270 straipsnį, yra 91 straipsnio 1 dalis. Šiame straipsnyje nustatyta, kad „[b]et kuris Sąjungos ir asmens, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai, ginčas <…> priklauso Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcijai.“

1. PTN 91 straipsnio 1 dalyje vartojamo žodžių junginio „bet kuris ginčas“ reikšmė

49. Remiantis PTN 91 straipsnio 1 dalimi, *bet kuris* dėl PTN kylantis *ginčas* gali būti sprendžiamas Teisingumo Teisme remiantis SESV 270 straipsniu.

50. Vis dėlto PTN tekste nenumatoma institucijos atsakomybė dėl jos darbuotojui padarytos žalos. Taigi kyla klausimas, ar reikalavimas atlyginti žalą, grindžiamas institucijos pareigų savo darbuotojui pažeidimu, gali būti pareiškiamas remiantis PTN. Kitaip tariant, ar „*bet kuris ginčas*“ apima ir ginčą, susijusį su reikalavimu, kad žalą atlygintų institucija, pažeidusi pareigas savo darbuotojams?

51. PTN 73 straipsnyje tiesiogiai minima viena teisės į kompensaciją rūšis pareigūno sveikatos sutrikimo ar mirties atveju. Vis dėlto ši teisė yra ne teisė į žalos atlyginimą, o teisė gauti iš anksto nustatyto dydžio draudimo išmoką. Ji nepriklauso nuo patirtos žalos ar jos dydžio įrodymų. PTN 73 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad pareigūno mirties atveju tokia teisė pereina mirusio pareigūno sutuoktiniui ir vaikams. Jeigu mirdamas pareigūnas neturėjo sutuoktinio ar

[5] 2001 m. kovo 6 d. Sprendimas *Connolly / Komisija* (C-274/99 P, EU:C:2001:127, 44 punktas). Taip pat žr. 2011 m. kovo 24 d. Sprendimą *Dover / Parlamentas* (T-149/09, nepaskelbtas Rink., EU:T:2011:119, 46 punktas) ir 2019 m. birželio 11 d. Sprendimą *De Esteban Alonso / Komisija* (T-138/18, EU:T:2019:398, 46 punktas).

[6] 1994 m. birželio 29 d. Sprendimas *Klinke / Teisingumo Teismas* (C-298/93 P, EU:C:1994:273, 38 punktas). Taip pat žr. 2011 m. kovo 24 d. Sprendimą *Dover / Parlamentas* (T-149/09, nepaskelbtas Rink., EU:T:2011:119, 46 punktas) ir 2019 m. birželio 11 d. Sprendimą *De Esteban Alonso / Komisija* (T-138/18, EU:T:2019:398, 46 punktas).

[7] Van Raepenbusch, S. „La convergence entre les régimes de responsabilité extracontractuelle de l'Union européenne et des États membres“, *ERA-Forum*, 12 t., 2012, Nr. 4. 671–684, p. 681; Božac, I. „Odgovornost za štetu u okviru službeničkog prava Europske unije“, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2019. („Liability for damages in European Union civil service law“, daktaro disertacija, Zagrebo universitetas, 2019), p. 20 ir 206–208.

vaikų, ši teisė pereina kitiems įpėdiniams, pagal paveldėjimo teisę paveldintiems pareigūno turtą. Jeigu nėra dviejų nurodytų kategorijų asmenų, teisė į draudimo išmoką priklauso aukštutinės linijos giminaičiams. Galiausiai, jeigu nėra trijų nurodytų kategorijų asmenų, draudimo išmoka priklauso institucijai.

52. Draudimo išmokos dydis nepriklauso nuo patirtos žalos dydžio, kuri gali būti daug didesnė nei draudimo išmoka. Teisingumo Teismas yra nagrinėjęs sužeistų pareigūnų reikalavimus išmokėti papildomą kompensaciją, kai jie manė, kad draudimo išmoka nepadengė jų patirtos žalos. Jis nusprendė, kad tokiose situacijose pareigūnas iš tiesų turi teisę gauti visą kompensaciją [8].

53. Teisingumo Teismas pripažino, kad PTN numatyta dėl darbo santykių kylanti atsakomybė už žalą. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokios žalos atlyginimo galima reikalauti pagal SESV 270 straipsnyje, o ne SESV 268 straipsnyje nustatytą procedūrą [9]. Tokia teisė į žalos atlyginimą skiriasi nuo teisės gauti draudimo išmoką, nustatytos PTN 73 straipsnyje. Taigi Teisingumo Teismas įtraukė Sąjungos institucijų ar įstaigų kaip darbdavių deliktinę atsakomybę į PTN reguliavimo sritį.

54. Taigi darbo santykiais pagrįsti ieškiniai tiek dėl turtinės, tiek dėl neturtinės žalos atlyginimo priklauso Teisingumo Teismo jurisdikcijai pagal SESV 270 straipsnį ir PTN 91 straipsnio 1 dalį, ir, kaip matyti iš nurodytos jurisprudencijos, Teisingumo Teismas iš tiesų juos nagrinėjo remdamasis SESV 270 straipsniu.

55. Neseniai toks aiškinimas buvo patvirtintas peržiūros sprendime, jame Teisingumo Teismas paaiškino, kad ginčui, kylančiam dėl pareigūno ir institucijos darbo santykių, taikomas SESV 270 straipsnis, „net jeigu pareiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo“ [10].

56. Taigi į sąvoką *„bet kuris ginčas“*, kurį, remiantis PTN 91 straipsnio 1 dalimi, pagal SESV 270 straipsnyje nustatytą procedūrą gali nagrinėti Teisingumo Teismas, patenka reikalavimas atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, pagrįstas darbo santykiais su Sąjungos institucija.

57. Vis dėlto dar reikia išnagrinėti klausimą, kas turi teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį.

2. PTN 91 straipsnio 1 dalyje numatyto žodžių junginio „[bet kuris] asmuo, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai“ reikšmė

58. Atsakymas į klausimą, kas turi teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo Teisingumo Teisme pagal SESV 270 straipsnį, priklauso nuo to, kokia yra PTN 91 straipsnio 1 dalyje numatyto žodžių junginio *„[bet kuris] asmuo, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai“* reikšmė.

59. Aiškindamas Sąjungos teisę Teisingumo Teismas vadovaujasi aiškintinų nuostatų tekstu, kontekstu ir tikslais, taip pat savo ankstesne jurisprudencija, kurioje išaiškinta nagrinėjamos (-ų) nuostatos (-ų) reikšmė, ir yra jų saistomas.

[8] 1986 m. spalio 8 d. Sprendimas *Leussink / Komisija* (169/83 ir 136/84, EU:C:1986:371, 13 punktas) ir 1999 m. rugsėjo 9 d. Sprendimas *Lucaccioni / Komisija* (C-257/98 P, EU:C:1999:402, 22 punktas).

[9] 1975 m. spalio 22 d. Sprendimas *Meyer-Burckhardt / Komisija* (9/75, EU:C:1975:131, 7 punktas), 1987 m. birželio 10 d. Nutartis *Pomar / Komisija* (317/85, EU:C:1987:267, 7 punktas) ir peržiūros sprendimo 48 ir 50 punktai.

[10] Peržiūros sprendimo 38 ir 42 punktai ir nurodyta jurisprudencija.

60. Remiantis tekstu iš žodžių junginio „*kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai*“ nėra aišku, ar ieškinį pagal SESV 270 straipsnį gali pareikšti tik pareigūnai, ar ir kiti asmenys, o jei taip, kokie.

61. Tai, kad pats tekstas nėra vienareikšmis, matyti, visų pirma, iš pačios nuostatos įvairių kalbinių versijų skirtumų ir, antra, iš ankstesnių Teisingumo Teismo sprendimų vertimuose iš prancūzų į anglų kalbą vartojamų žodžių. Kalbant apie pirmąjį aspektą, atlikus lyginamąją analizę matyti, kad skirtingose PTN 91 straipsnio 1 dalies kalbinėse versijose vartojamos kiek skirtingos sąvokos. Viena vertus, versijose anglų, ispanų, kroatų ir vokiečių kalbomis vartojama sąvoka „taikomi“ („apply“ anglų k.) Kita vertus, versijose prancūzų ir italų kalbomis atitinkamai vartojamos sąvokos „visées“ ir „indicate“. Sąvoka „taikomi“ reiškia, kad asmeniui suteikiamos teisės arba nustatomos pareigos, ir ji suprantama kaip nurodanti, kam suteikiamos tos teisės ar nustatomos tos pareigos. Kita vertus, sąvoka „visées“, atrodo, reiškia, kad reikia tik išnagrinėti, kokie asmenys nurodyti PTN tekste, neatsižvelgiant į asmens statusą ar kokiame kontekste jis paminėtas. Nepaisant to, be abejo, šiems žodžiams galima suteikti skirtingą prasmę. Galiausiai, pačios prasmės negalima atskirti nuo jį aiškinančio subjekto ir konteksto, kuriame šis ją vertina.

62. Antras aspektas, parodantis, kad iš paties teksto negalima vienareikšmiškai suprasti žodžių junginio reikšmės, yra Teisingumo Teismo sprendimų versijoje prancūzų kalba vartojamos sąvokos „visées“ vertimas į anglų kalbą. Pakanka paminėti peržiūros sprendimo vertimą, iš kurio aiškiai matyti, kad sudėtinga nuosekliai remtis tekstu arba jį aiškinančiu subjektu. Sprendimo teksto anglų kalba 33 punkte vartojama formuluotė „any person *referred* to in these Regulations“ (bet kuris asmuo, *nurodytas* šiuose nuostatuose)[11]. Šio sprendimo versijos anglų kalba 34 ir 42 punktuose vartojama formuluotė „persons *covered by*“ (asmenys, kuriems *taikomi*)[12], o 50 punkte vartojama formuluotė „persons *mentioned* in the Staff Regulations“ (asmenys, paminėti PTN)[13]. Versijoje prancūzų kalba visuose nurodytuose punktuose vartojama tik sąvoka „visées“.

63. Kalbant apie kontekstą, pažymėtina, kad frazės „*[bet kuris] asmuo, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai*“ vartojimas PTN pagrįstas. PTN 1 straipsnyje jų taikymo sritis apibrėžta taip: „[š]ie Tarnybos nuostatai taikomi Sąjungos pareigūnams“. Aptariamąją frazę vertinant kartu su šia nuostata gali būti suprantama, kad joje nurodomi tik Sąjungos pareigūnai. Tai reikštų, kad tik pareigūnai, o ne jokie kiti asmenys, gali kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 270 straipsnį.

64. Vis dėlto vertinant visą PTN tekstą galimas ir kitoks aiškinimas, būtent, kad PTN tiesiogiai taikomi ir kitiems asmenims, kurie paprastai yra pareigūno šeimos nariai, ir jiems tiesiogiai suteikiamos tam tikros teisės[14] arba jie nurodomi kaip pareigūno teisių naudos gavėjai[15]. Iš šios aplinkybės ir iš PTN 91 straipsnio 1 dalyje vietoj sąvokos „pareigūnas“ pasirinkto vartoti žodžių junginio „*[bet kuris] asmuo, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai*“ darytina išvada, kad šia nuostata galinčių remtis asmenų ratas yra platesnis. Taigi iš konteksto negalima vienareikšmiškai nuspręsti, ką reiškia žodžių junginys „*asmuo, kuriam taikomi PTN*“.

[11] Peržiūros sprendimo 33 punktas; išskirta mano.

[12] Peržiūros sprendimo 34 ir 42 punktai; išskirta mano.

[13] Peržiūros sprendimo 50 punktas; išskirta mano.

[14] Pavyzdžiui, pagal PTN 70 straipsnį mirusio pareigūno sutuoktinis ir išlaikomi vaikai turi teisę tris mėnesius gauti visą jo atlyginimą arba pensiją pagal šių nuostatų 80 straipsnį. Remiantis PTN 72 straipsniu, pareigūno sutuoktinis (tam tikromis sąlygomis) ir vaikai turi teisę gauti sveikatos draudimą.

[15] Pavyzdžiui, pagal PTN 24 straipsnį pareigūnas turi teisę gauti institucijos pagalbą tais atvejais, kai kėsinamasi į jo asmenį ar turtą, jeigu šie veiksmai nukreipti prieš pareigūną ar jo šeimos narius dėl pareigūno statuso ar pareigų. Be to, remiantis PTN 40 straipsniu, sutuoktinis, sergantis vaikas ar giminaičiai gali gauti naudos iš pareigūno teisės į nemokamas atostogas dėl asmeninių priežasčių. Panašiai vaikai gali gauti naudos iš pareigūno teisės į vaikų priežiūros atostogas pagal 42a straipsnį, o pagal 42b straipsnį sutuoktinis ir tam tikri giminaičiai gali gauti naudos iš pareigūno teisės į šeimos nario priežiūros atostogas šiems susirgus ar pareigūno teisės dirbti sutrumpintą darbo laiką pagal 55a straipsnį.

65. PTN tikslas – nustatyti Sąjungos institucijų ir jos darbuotojų santykius, kad būtų užtikrintas jų abipusis pasitikėjimas [16]. Kuriant tokį pasitikėjimą dažnai gali kilti poreikis atsižvelgti ir į kitus asmenis, visų pirma (bet ne vien tik) į darbuotojų šeimos narius. Teisingumo Teismas pripažino, kad, nors PTN siekiama reglamentuoti tik Sąjungos institucijų ir jų pareigūnų teisinius santykius, juose tai daroma ne tik nustatant abipusių teisių ir pareigų sąrašą, bet ir „tam tikriems pareigūno šeimos nariams pripažįstant teises, kuriomis jie gali remtis Europos Bendrijų atžvilgiu“ [17]. Iš to galima daryti išvadą, kad žodžių junginys „*[bet kuris] asmuo, kuriam taikomi šie Tarnybos nuostatai*“ taip pat apima kitus asmenis, kuriems pareigūno darbo santykiai su Sąjungos institucija daro poveikį.

66. Galiausiai, net jeigu būtų buvęs galimas tik pareigūnus apimantis siauras aiškinimas, Teisingumo Teismas pasirinko platesnį aiškinimą, kurį lygiai taip pat buvo galima taikyti. Jis jau nusprendė, kad žodžių junginys „*asmuo, kuriam taikomi PTN*“ apima ne tik pareigūnus. Jo jurisprudencijoje pripažįstama, kad, pavyzdžiui, pareigūno statuso [18] ar teisės būti įdarbintiems pripažinimo siekiantys [19] asmenys taip pat turi teisę pareikšti ieškinį, remdamiesi PTN. Jurisprudencijoje taip pat pripažinti priimtinais ieškiniai, kuriuos remdamiesi SESV 270 straipsniu pareiškė buvusio pareigūno buvęs sutuoktinis [20] ir buvusio Sąjungos institucijos nario išsiskyręs sutuoktinis [21].

67. Vis dėlto ankstesniame punkte paminėti asmenys nereikalavo atlyginti žalą, jie siekė pasinaudoti kitomis jiems tiesiogiai PTN suteiktomis teisėmis, pavyzdžiui, teisėmis pagal bendrą sveikatos draudimo sistemą [22] arba teise į maitintojo netekimo pensiją [23].

68. Pirmoji ir kol kas vienintelė byla, kurioje Teisingumo Teismas pripažino ne tik paties pareigūno, bet ir kitų asmenų teisę reikalauti atlyginti žalą, buvo Bendrojo Teismo sprendimas pirmojoje *Missir Mamachi di Lusignano* byloje (T-401/11 P RENV-RX) [24], kuri buvo išnagrinėta grąžinus bylą Bendrajam Teismui po Teisingumo Teismo peržiūros sprendimo.

69. Peržiūros sprendime buvo pripažinta žuvusio pareigūno tėvo ir vaikų teisė reikalauti atlyginti neturtinę žalą savo vardu, o ne remiantis žuvusio pareigūno įpėdinių statusu. Teisingumo Teismas pripažino jų kaip „*asmenų, kuriems taikomi PTN*“ statusą.

3. Procesinės teisės pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį pagrindas

70. Iš kur atsiranda asmenų, kurie nėra pareigūnai, teisė pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo savo vardu, remiantis SESV 270 straipsniu ir PTN 91 straipsnio 1 dalimi?

71. Mano nuomone, ji atsiranda dėl to, kad į PTN buvo įtraukta institucijos atsakomybė už žalą, jei tik ši atsakomybė kyla dėl darbo santykių. Dėl šio įtraukimo teisių į žalos atlyginimą, pagrįstų tokia deliktine atsakomybe, pripažinimo gali būti reikalaujama pasinaudojant Sutartyje personalo

[16] Žr. šios išvados 47 punkte pateiktą paaiškinimą.

[17] 1999 m. birželio 10 d. Sprendimo *Johannes* (C-430/97, EU:C:1999:293) 19 punktas. Tai buvo pakartota peržiūros sprendimo 31 punkte.

[18] 1975 m. kovo 11 d. Sprendimas *Porrini ir kt.* (65/74, EU:C:1975:38).

[19] 1987 m. sausio 15 d. Sprendimas *Ainsworth ir kt. / Komisija ir Taryba* (271/83, 15/84, 36/84, 113/84, 158/84, 203/84 ir 13/85, EU:C:1987:7).

[20] 1997 m. balandžio 16 d. Sprendimas *Kuchlenz-Winter / Komisija* (T-66/95, EU:T:1997:56).

[21] 2004 m. balandžio 21 d. *Sprendimas M / Teisingumo Teismas* (T-172/01, EU:T:2004:108).

[22] Toks atvejis nagrinėtas 1997 m. balandžio 16 d. Sprendime *Kuchlenz-Winter / Komisija* (T-66/95, EU:T:1997:56).

[23] Toks atvejis nagrinėtas 2004 m. balandžio 21 d. Sprendime *M / Teisingumo Teismas* (T-172/01, EU:T:2004:108).

[24] 2017 m. gruodžio 7 d. Sprendimas *Missir Mamachi di Lusignano ir kt. / Komisija* (T-401/11 P RENV-RX, EU:T:2017:874).

byloms nustatyta procedūra – SESV 270 straipsniu. Teisė reikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo naudojantis šia, o ne SESV 268 straipsnyje nustatyta procedūra, jau buvo pripažinta nagrinėjant pačių pareigūnų pareikštus ieškinius [25].

72. Mano nuomone, tas pats taikytina tais atvejais, kai ieškinius dėl žalos atlyginimo pareiškia asmenys, kurie nėra pareigūnai, jeigu ta žala tariamai atsirado dėl institucijos pareigų, kylančių dėl darbo santykių, pažeidimo. Dėl to žodžių junginys „*asmuo, kuriam taikomi PTN*“ apima tokius asmenis. Jeigu reikalavimas atlyginti žalą pagrįstas tokiais darbo santykiais, jį galima pareikšti tik remiantis SESV 270 straipsniu, o ne SESV 268 straipsniu.

73. Manau, kad tokią nuomonę patvirtina ir jurisprudencija. Tam tikra painiava kilo dėl to, kad peržiūros sprendime [26] Teisingumo Teismas, pripažindamas, kad ir tėvas, ir vaikai turėjo *locus standi* pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį, rėmėsi PTN 73 straipsnio 2 dalies a punktu [27].

74. Vis dėlto peržiūros sprendime nėra teigiama, kad teisė į žalos atlyginimą, taigi ir susijusi procesinė teisė pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, pagrįstos PTN 73 straipsniu. Nuorodos į PTN 73 ar kitus straipsnius, pvz., 40, 42b ar 55a straipsnį, skirtos tik parodyti, kad šiose nuostatose paminėti asmenys gali turėti *locus standi* pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, nes dėl šiose nuostatose pripažinto jų artimo ryšio su pareigūnu jie galėjo patirti neturtinę žalą, kurios atlyginimo reikalauja.

75. Galimos jų teisės į žalos atlyginimą pagrindas, dėl kurio jie patenka į žodžių junginio „asmuo, kuriam taikomi PTN“ apimtį, yra institucijos atsakomybė už pareigų, kylančių dėl darbo santykių, pareigūno, su kuriuo artimą ryšį turi neturtinės žalos atlyginimo prašantys asmenys, atžvilgiu pažeidimą.

76. Vis dėlto tai, kad remiamasi minėtomis kitomis nuostatomis nereiškia, kad tai netaikoma kitiems asmenims. Jeigu asmuo niekur nepaminėtas PTN, tai nereiškia, kad jis negali būti „*asmuo, kuriam taikomi PTN*“ ta prasme, kad PTN jam suteikiama teisė į žalos atlyginimą pareigūno, dėl kurio institucijai darbdavei kyla atsakomybė ir su kuriuo o turėjo artimą ryšį žalos atlyginimo reikalaujantis asmuo, mirties atveju.

77. Jeigu, pavyzdžiui, mirusio pareigūno dukterėčia reikalauja atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį, jos ieškinio negalima atmesti remiantis vien tuo, kad ji nepaminėta niekur PTN. Jos *locus standi* būtų įrodomas sunkiau nei brolio ar sesers, nes brolių ir seserų atveju Teisingumo Teismas, spręsdamas dėl ieškinio priimtinumo, gali remtis tiesioginiu jų artimo ryšio pripažinimu. Vis dėlto jeigu dukterėčia gali įrodyti su mirusiu pareigūnu turėjusi artimą ryšį, dėl kurio ji iš tiesų būtų patyrusi neturtinę žalą, jos padėtis būtų tokia pati, kaip ir tėvo, motinos, vaikų ar brolių ir seserų, pareiškiančių ieškinius savo vardu. Taigi ji turėtų teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, grindžiamą SESV 270 straipsniu.

[25] Žr. 8 išnašoje nurodytas bylas.

[26] Peržiūros sprendimo 34 punktas.

[27] Apeliaciniame skunde Komisija padarė išvadą, kad PTN 73 straipsnio 2 dalies a punkte išvardyti asmenys, kurie turi teisę į žalos atlyginimą pagal šiuos nuostatus pareigūno mirties atveju; taigi tik jie yra „asmenys, kuriems taikomi PTN“, o ne jokie kiti.

4. Jurisdikcijos nagrinėti ieškinius dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį pagrindimas

78. Yra keletas priežasčių, pagrindžiančių siūlomą platų PTN 91 straipsnio 1 dalyje pateikto žodžių junginio *„asmuo, kuriam taikomi PTN*“ aiškinimą, pagal kurį SESV 270 straipsnyje nustatyta jurisdikcija dėl visų darbo santykiais grindžiamų reikalavimų atlyginti žalą.

79. Visų pirma, jurisprudencijoje jau įtvirtintas platus jurisdikcijos dėl reikalavimų atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį aiškinimas. Kadangi aiškindamas Teisingumo Teismas saistomas jo paties jurisprudencija, norint susiaurinti SESV 270 straipsnio taikymo sritį reikėtų aiškiai nepaisyti sprendimo pirmojoje *Missir Mamachi di Lusignano* bylų grupėj[28]. Tose bylose Teisingumo Teismas pripažino tėvo ir vaikų teisę reikalauti atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį, nors tokia teisė nėra tiesiogiai įtvirtinta niekur PTN, įskaitant jų 73 straipsnį. Taigi tai, kad remiamasi šia nuostata, nereiškia, kad ji nurodoma kaip teisinis pagrindas reikalauti tokio žalos atlyginimo. Tai veikiau tik nurodo, kad šie asmenys turi artimą ryšį su pareigūnu ir dėl to turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo jo mirties atveju, kai už žalą yra atsakinga šį pareigūną įdarbinusi institucija.

80. Teisingumo Teismo sprendimus pirmojoje bylų grupėje (tiek peržiūros sprendimą, tiek po peržiūros priimtą Bendrojo Teismo sprendimą) geriausia būtų suprasti taip, kad juose konstatuota, jog SESV 270 straipsnyje ir PTN 91 straipsnio 1 dalyje nustatyta Teisingumo Teismo jurisdikcija nagrinėti ieškinius dėl žalos atlyginimo visais atvejais, kai jie susiję su pareigūno ir Sąjungos institucijos darbo santykiais, neatsižvelgiant į tokį ieškinį pareiškiančio asmens statusą.

81. Teisingumo Teismo peržiūros sprendime pateiktam aiškinimui įtakos turėjo tuometinis kontekstas: Tarnautojų teismas turėjo jurisdikciją pirmąja instancija nagrinėti bylas pagal SESV 270 straipsnyje nustatytą procedūrą[29]. Taigi dėl plataus šios jurisdikcijos aiškinimo bylos, susijusios su darbo santykiais su Sąjungos institucija, galėjo būti nagrinėjamos viename teisme. Tai prisidėjo prie teisminės gynybos veiksmingumo.

82. Nors vėliau Tarnautojų teismas nustojo egzistuoti ir jurisdikcija grąžinta Bendrajam Teismui[30], galioja tie patys argumentai. Taigi antrasis argumentas plataus jurisdikcijos dėl reikalavimų atlyginti žalą pagal SESV 270 straipsnį aiškinimo naudai yra teisminės gynybos veiksmingumas, kuris pasiekiamas tada, kai su tuo pačiu dėl darbo santykių kylančiu įvykiu susiję ieškiniai gali būti nagrinėjami per vieną teismo procesą tame pačiame teisme ar toje pačioje teismo kolegijoje.

83. Galiausiai dėl aiškinimo, pagal kurį visi darbo santykiais su Sąjungos institucija grindžiami reikalavimai atlyginti žalą turi būti pareiškiami pagal SESV 270 straipsnį, Sąjungos teismų jurisdikciją nustatančios normos tampa aiškesnės ir labiau nuspėjamos, ir taip sustiprinama pagarba teisinei bendrijai[31]. Toks aiškinimas, pagal kurį aiškiai atskiriama jurisdikcija pagal

[28] Peržiūros sprendimas ir 2017 m. gruodžio 7 d. Sprendimas *Missir Mamachi di Lusignano ir kt. / Komisija* (T-401/11 P RENV-RX, EU:T:2017:874).

[29] 2004 m. lapkričio 2 d. Tarybos sprendimas 2004/752/EB, Euratomas, įsteigiantis Europos Sąjungos tarnautojų teismą (OL L 333, 2004, p. 7).

[30] 2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) 2016/1192 dėl jurisdikcijos perdavimo Bendrajam Teismui kaip pirmajai instancijai spręsti Europos Sąjungos ir jos tarnautojų ginčus (OL L 200, 2016, p. 137).

[31] Teisės normų nuspėjamumą Venecijos komisija supranta kaip teisinės valstybės reikalavimų dalį. Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija), *Rule of Law Checklist*, Strasbūras, 2016, p. 15.

SESV 268 ir 270 straipsnius dėl ieškinių dėl žalos atlyginimo, grindžiamų deliktine Sąjungos atsakomybe, padeda apibrėžti Europos Sąjungos teismų sistemą [32] ir padidina asmenų galimybes kreiptis į Sąjungos teismus.

84. Atsižvelgdama į pirma pateiktus svarstymus, įvertinsiu šiame apeliaciniame skunde Komisijos pateiktus argumentus.

B. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo įvertinimas

1. Dėl apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirmos dalies

85. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirmoje dalyje Komisija teigia, kad Bendrasis Teismas, aiškindamas PTN 91 straipsnio 1 dalį (48–64 skundžiamo sprendimo punktai), padarė teisės klaidą ir toks aiškinimas prieštarauja peržiūros sprendime pateiktai Teisingumo Teismo pozicijai.

86. Visų pirma Komisija mano, kad Bendrojo Teismo išvada, jog „broliams ir seserims „PTN taikomi“ dėl jų šeimos ryšio su mirusiu pareigūnu“ [33], ir ją pagrindžiantys motyvai yra klaidingas atitinkamų teisės nuostatų aiškinimas.

87. Komisijos nuomone, brolių ir seserų teisė pareikšti ieškinį, kuriuo jie prašo atlyginti neturtinę žalą remdamiesi SESV 270 straipsniu, gali būti grindžiama tik PTN 73 straipsniu. Ši nuomonė grindžiama Komisijos atliktu Teisingumo Teismo išvadų, pateiktų peržiūros sprendime, išaiškinimu. Šiuo klausimu Komisija tvirtina, kad Bendrojo Teismo išvados prieštarauja peržiūros sprendimo 34 punktui.

88. Teisingumo Teismas peržiūros sprendimo 34 punkte nurodė: „PTN 73 straipsnio 2 dalies a punkte kaip asmenys, kurie pareigūno mirties atveju gali gauti išmoką, aiškiai nurodyti pareigūno „tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai“ ir „tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai“. Taigi darytina išvada, kad tiek ieškovas, tiek žuvusio pareigūno vaikai yra asmenys, kuriems taikoma ši nuostata“.

89. Vis dėlto kitos apeliacinio proceso šalys tvirtina, kad šis punktas nereiškia, jog PTN 73 straipsnyje nepaminėti asmenys negali pareikšti ieškinio, remdamiesi SESV 270 straipsniu ir PTN 91 straipsnio 1 dalimi, ir Teisingumo Teismas to netvirtino peržiūros sprendime. Priešingai, šiuose Teisingumo Teismo motyvuose tik nurodyta, kad tiesiosios žemutinės linijos ir tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai yra asmenys, turintys teisę gauti draudimo išmokas (bet ne žalos atlyginimą!).

90. Toks aiškinimas, pagal kurį PTN 73 straipsnis yra reikšmingas nustatant artimą pareiškėjo ir pareigūno ryšį, bet nereikšmingas nustatant teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, būtų nuoseklus Teisingumo Teismo jurisprudencijos aiškinimas [34]. Tokį aiškinimą patvirtina kitos Teisingumo Teismo peržiūros sprendimo nuostatos, visų pirma 38 ir 42 punktai. Šiuose punktuose patvirtinama, kad pagrindinis požymis nustatant teisę pareikšti ieškinį yra tas, kad reikalavimas grindžiamas darbo santykiais, „net jeigu pareiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo“. Taigi jurisdikcija pagal SESV 270 straipsnį atsiranda kai „*bet kuris kitas asmuo*, kuris nėra

[32] Generalinio advokato M. Wathelet nuomonė byloje *Peržiūra Missir Mamachi di Lusignano / Komisija* (C-417/14 RX-II, EU:C:2015:593, 60–62 punktai).

[33] Skundžiamo sprendimo 62 punktas.

[34] Žr. šios išvados 70–77 punktuose pateiktą paaiškinimą.

pareigūnas, tačiau kuriam PTN taikomi dėl jį su pareigūnu siejančių šeimos ryšių, pareiškia ieškinį dėl žalos atlyginimo, *jeigu ginčas kilo dėl darbo santykių*, siejančių šį pareigūną su atitinkama institucija“ [35].

91. Jau aptariau priežastis, dėl kurių formalistinis Teisingumo Teismo pozicijos, pateiktos peržiūros sprendime, aiškinimas yra klaidingas. Iš esmės peržiūros sprendimo negalima suprasti kaip Teisingumo Teismo konstatavimo, kad tėvo ir vaikų teisė į žalos atlyginimą reglamentuojama PTN 73 straipsnyje. Ši nuostata reglamentuoja teisę į tam tikro dydžio draudimo išmoką, o ne teisę į žalos atlyginimą. Tai, kad peržiūros sprendime remiamasi PTN 73 straipsniu, kaip teisingai paaiškino Bendrasis Teismas, gali būti suprantama kaip nuoroda į pareiškėjo ir mirusio pareigūno artimą ryšį.

92. Aplinkybė, kad vertinant tėvo, motinos, vaikų, brolių ar seserų teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį remiamasi PTN 73 straipsniu arba jų 40, 40b ar 55a straipsniais, iš kurių nė vienas nereglamentuoja atsakomybės už žalą, reiškia tik tai, kad šie ieškovai turi *tikėtiną prima facie locus standi*. Jų reikalavimams SESV 270 straipsnis, o ne SESV 268 straipsnis, taikomas dėl to, kad jie yra *„asmenys, kuriems taikomi PTN*“, nes jie reikalauja atlyginti žalą, tariamai kilusią dėl institucijos atsakomybės, grindžiamos pareigūno, su kuriuo jie turėjo artimą ryšį, darbo santykiais.

93. Taigi Bendrasis Teismas buvo teisus padarydamas išvadą, kad broliai ir seserys turėjo teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, remdamiesi savo ir žuvusio pareigūno artimu ryšiu, kuris pripažįstamas tam tikrose PTN nuostatose.

94. Komisija tokią nuomonę apibūdino kaip „principinį teiginį“, kuris reikalauja paaiškinimo, kaip „pagal PTN 91 straipsnio 1 dalį gali būti remiamasi šeimos ryšiais“. Jeigu kalbėdama apie „principinį teiginį“ Komisija turėjo omenyje bendrai taikytiną teisinį Teisingumo Teismo jurisdikcijos personalo bylose aiškinimą, manau, kad Bendrasis Teismas pakankamai paaiškino savo nuomonę, pakartodamas, kad Teisingumo Teismo jurisdikcija pagal SESV 270 straipsnį ir PTN 91 straipsnio 1 dalį atsiranda dėl reikalavimo sąsajos su darbo santykiais ir, atitinkamai, Sąjungos institucijos atsakomybe.

95. Kadangi atsakomybė už žalą ankstesnėje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo įtraukta į PTN, bet kuris asmuo, galintis pagrįstai teigti, kad jis turi artimą ryšį su pareigūnu, apie kurio darbo santykius yra kalbama, gali pareikšti ieškinį, remdamasis SESV 270 straipsniu. Asmenys, kurių artimas ryšys yra tiesiogiai pripažintas PTN, kad ir koks būtų kontekstas, turi geras galimybes įrodyti savo *locus standi*, bet tai, kad jie paminėti jų nuostatose, nėra jų procesinių teisių sąlyga ir nesuteikia joms teisinio pagrindo. Tai tėra teisėkūroje įtvirtintas pripažinimas, kad šie asmenys tikriausiai turi artimą ryšį su pareigūnu ir dėl to šio pareigūno mirties atveju gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

96. Taigi Bendrasis Teismas, laikydamasis nuomonės, kad brolio ir seserų procesinė teisės pareikšti ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį yra pagrįsta jų ir pareigūno, kurio darbo santykių su Komisija pagrįsti jų reikalavimai, artimu ryšiu, nepadarė teisės klaidos.

[35] Peržiūros sprendimo 42 punktas, išskirta mano.

97. Bendrasis Teismas taip pat nesuklydo teigdamas, kad aplinkybė, jog brolis ir sesuo nepaminėti PTN 73 straipsnyje, neturėtų iš jų atimti „galimybės pagal SESV 270 straipsnį prašyti atlyginti jų asmeniškai patirtą žalą“ [36]. Galiausiai, Bendrasis Teismas taip pat nesuklydo padarydamas išvadą, kad toks aiškinimas leidžiamas pagal peržiūros sprendimą.

98. Antra, Komisija tvirtina, kad Bendrojo Teismo priimtas sprendimas prieštarauja PTN 91 straipsnio 1 dalies reikalavimui, pagal kurį ieškinys turi būti susijęs su ieškovo nenaudai priimto akto teisėtumu.

99. Šį argumentą reikia atmesti, nes ieškovų pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo paremtas teiginiu, kad toks aktas yra neteisėtas. Prieš pareikšdami ieškinį brolis ir sesuo iš tiesų, kaip reikalaujama pagal PTN 90 straipsnį, nurodytą PTN 91 straipsnio 1 dalyje, paprašė Komisijos atlyginti jų patirtą žalą, o Komisija atsisakė tai padaryti. Gavę neigiamą Komisijos atsakymą, jie pareiškė ieškinius dėl žalos atlyginimo Bendrajame Teisme. Nors žalos atlyginimo prašoma dėl Europos Komisijos neteisėto neveikimo žuvusio pareigūno atžvilgiu, ieškinyje taip pat prašoma panaikinti Komisijos atsisakymą.

100. Procedūrinis reikalavimas iš pradžių pasinaudoti administracine procedūra kompetentingoje Sąjungos institucijoje yra būtinas žingsnis, kai pareiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnyje nustatytą procedūrą. Vis dėlto, kalbant apie ieškinius dėl žalos atlyginimo (tas pats taikytina ir tais atvejais, kai juos pareiškia patys pareigūnai), kartais žala kyla dėl paties ginčijamo akto, kuriuo institucija atsisakė suteikti tam tikrą naudą pareigūnui, o kartais dėl kokio nors kito institucijos veiksmo ar jos neveikimo [37]. Vis dėlto paskutiniu atveju ieškinį dėl žalos atlyginimo galima pareikšti tik po to, kai tokią žalą atlyginti paprašyta atitinkamos institucijos ir ji atsisako tai padaryti [38]. Taigi žala gali kilti dėl vieno neteisėto veiksmo (ar neveikimo), bet ieškinys turės būti pareikštas dėl akto, kuriuo atsisakyta atlyginti prašomą žalą [39]. Tokia padėtis susiklostė ir šioje byloje.

101. Norėčiau papildyti, kad būtent ta aplinkybė, jog visose aptariamose bylose reikalavimai atlyginti žalą kilo dėl to paties pagrindinio neteisėto veiksmo (neveikimo), įskaitant ieškinius, kuriuos pareiškė vaikai kaip pareigūno įpėdiniai ar tėvas, motina ir vaikai savo vardu, ar brolis ir sesuo, taip pat reikalaudami atlyginti jų asmeninę neturtinę žalą, patvirtina, kad visus šiuos reikalavimus reikėtų nagrinėti pagal tą pačią procedūrą.

102. Galiausiai, leidus asmenims, kurie nėra pareigūnai, remtis SESV 270 straipsnyje nustatyta procedūra, nepanaikinami PTN nustatyti procedūriniai reikalavimai, kaip ir reikalavimas, kad ieškinys turi būti pareiškiamas dėl ieškovo nenaudai priimto akto teisėtumo. Taigi Bendrojo Teismo aiškinimas neprieštarauja PTN 91 straipsnio 1 dalies formuluotei, priešingai nei tvirtina Komisija. Todėl šį argumentą reikia atmesti.

103. Trečia, Komisija tvirtina, kad jeigu galimybė reikalauti žalos atlyginimo grindžiama asmens ir pareigūno artimu ryšiu, Teisingumo Teismas turi diskreciją įvertinti, ar egzistuoja ieškovo nenaudai priimtas aktas.

[36] Skundžiamo sprendimo 61 punktas.

[37] Žr., pvz., 2019 m. birželio 11 d. Sprendimą *De Esteban Alonso / Komisija* (T-138/18, EU:T:2019:398).

[38] Žr., pvz., 2012 m. liepos 12 d. Sprendimą *Komisija / Nanopoulos* (T-308/10 P, EU:T:2012:370, 61 punktas).

[39] Žr., pvz., 2003 m. spalio 23 d. Sprendimą *Sautelet / Komisija* (T-25/02, EU:T:2003:285).

104. Šis argumentas grindžiamas Komisijos klaidingai suprantamomis priežastimis, dėl kurių remiamasi ne tik PTN 91 straipsnio 1 dalimi, bet ir kitais PTN straipsniais. Konkrečiai kalbant, Komisija teigia, kad jei ieškovo *locus standi* grindžiamas tik nuostata, kurioje parodomas jo ir pareigūno artimas ryšys, „ieškovas galėtų visada būti laikomas asmeniu, kuriam taikomi PTN, neatsižvelgiant į ginčijamo akto ir PTN nustatytų pareigų ryšį“.

105. Šioje byloje ieškovų procesinė teisė pareikšti ieškinį nėra grindžiama tais PTN straipsniais, kuriais parodomas jų ir pareigūno artimas ryšys (pvz., 40, 42b ar 55a straipsniai). Tokia procesinė teisė kyla dėl ryšio tarp reikalaujamos atlyginti žalos ir darbo santykių su institucija. Taigi žuvusio pareigūno brolis ir sesuo gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, remdamiesi SESV 270 straipsniu, nes egzistuoja ryšys tarp jų reikalaujamos atlyginti žalos ir ginčijamo akto, kuriuo Komisija pažeidė savo pareigas, kylančias dėl darbo santykių su žuvusiu pareigūnu.

106. Kadangi reikalavimas atlyginti žalą susijęs su pareigūno, su kuriuo turimą artimą ryšį turi įrodyti ieškovas, darbo santykiais, manau, kad Teisingumo Teismo diskrecija yra tinkamai nukreipta ir apribota. Teisingumo Teismo diskrecija įvertinti, ar aptariamas asmuo gali *prima facie* turėti teisę į reikalaujamos žalos atlyginimą, nesiskiria nuo teismų turimos teisės vertinti, kai jie priima sprendimus dėl bet kurio ieškinio dėl žalos atlyginimo.

107. Taigi argumentai, kad Bendrojo Teismo teisė įvertinti ieškovų *locus standi* yra diskrecinė, turi būti atmesti.

108. Kalbant apie Komisijos teiginį, kad pritarus Bendrojo Teismo pozicijai ieškinius bus leista reikšti ir profesinėms sąjungoms, pakanka pasakyti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją PTN 91 straipsnis taikomas tik individualiems ginčams. Kitaip tariant, jis netaikomas ieškiniams, kurie iš esmės laikomi kolektyviniais, pvz., kuriuos pareiškia profesinės sąjungos [40].

109. Dėl visų nurodytų priežasčių manau, kad reikia atmesti apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirmą dalį.

2. Dėl apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antros dalies

110. Apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antroje dalyje Komisija kritikuoja skundžiamo sprendimo 134 ir 135 punktus ir iš esmės teigia, kad tik PTN 73 straipsnyje tiesiogiai nurodyti asmenys yra asmenys, kuriems taikomi PTN, kalbant apie jų teisę gauti žalos atlyginimą iš Komisijos už neturtinę žalą, kylančią dėl pareigūno mirties. Toje nuostatoje nėra nurodyti broliai ir seserys, ir jų reikalavimus reikėjo atmesti.

111. Skundžiamo sprendimo 134 punkte tik nurodomi peržiūros sprendimo 33 ir 34 punktai. Kadangi tas pats klausimas jau buvo iškeltas Komisijos apeliacinio skundo pirmojo pagrindo pirmoje dalyje, taikomi tie patys argumentai, kurie jau pateikti dėl pirmojo pagrindo pirmos dalies.

112. Skundžiamo sprendimo 135 punkte paaiškinama, kad Teisingumo Teismo peržiūros sprendimo 33 ir 34 punktai buvo paremti tuo motyvu, jog visi reikalavimai atlyginti žalą, grindžiami darbo santykiais su Sąjungos institucija, turi patekti į Tarnautojų teismo jurisdikciją. Dėl šios priežasties buvo išaiškinta, kad šios bylos priklauso SESV 270 straipsnyje nustatytai jurisdikcijai. Man atrodo, kad šis vertinimas teisingas.

[40] 1974 m. spalio 8 d. Sprendimas *Union syndicale – Service public européen ir kt. / Taryba* (175/73, EU:C:1974:95, 19 punktas).

113. Ginčijamame punkte toliau nurodyta, kad peržiūros sprendimo 35 punkte buvo paaiškinta, jog nustatant tėvo teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal SESV 270 straipsnį nesvarbu, ar jis iš tiesų turi teisę gauti draudimo išmoką. Jeigu sutinkama su aiškinimu, kad PTN 73 straipsnyje tik parodomas asmens ir pareigūno artimas ryšys, o ne nustatoma asmens teisė pareikšti ieškinį, Bendrojo Teismo tame punkte pateiktas išaiškinimas nėra teisės klaida.

114. Taigi apeliacinio skundo pirmojo pagrindo antrą dalį taip pat reikia atmesti.

VI. Išvada

115. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad reikia atmesti apeliacinio skundo pirmąjį pagrindą, ir tai nedaro poveikio kito apeliacinio skundo pagrindo pagrįstumui.